

Complexnummer: 522391

Smallepad 5
3811 MG Amersfoort
Postbus 1600
3800 BP Amersfoort
www.cultureelerfgoed.nl

T 033 421 74 21
F 033 421 77 99
E info@cultureelerfgoed.nl

Complexnaam

Complex Coudewater

Aantal complexonderdelen

6

Monumentnummers van complexonderdelen

32717, 522392, 522393, 524982,
524983, 524984

Woonplaats

Rosmalen

Gemeente

's-Hertogenbosch

Provincie

Noord-Brabant

Hoofdadres van hoofdobject

Berlicumseweg 10, 5248 NT Rosmalen

Complexomschrijving

Inleiding.

Ten zuiden van de kern van Rosmalen ligt aan de Groote Wetering in het voormalige buurtschap Kloosterhoek de PSYCHIATRISCHE INRICHTING 'Coudewater'. Binnen dit complex, waarvan het hoofdgebouw van rijkswege is beschermd onder monumentnummer 32717 zijn beschermd: een voormalige DIRECTEURSWONING (1), twee GRAFMONUMENTEN (2), een voormalige VILLA voor dames (PAVILJOEN De Loofert) (3), een voormalige VILLA voor heren (PAVILJOEN Milla de Campen) (4) en een voormalig KLOOSTER met KLOOSTERKAPEL (5). De objecten dateren uit de periode 1882-1940.

De in 1870 gestichte psychiatrische inrichting ligt op het landgoed van het voormalige klooster, later buitenplaats, Coudewater. De geschiedenis van Coudewater gaat terug tot 1434. In die tijd wordt in de streek, die Coudewater heet, door Milla van Kampen op een landgoed van Peter de Gorter een dubbelklooster gesticht voor mannelijke en vrouwelijke religieuzen van de Orde der H. Birgitta. Hiervan resteert een onderdeel van het hoofdgebouw (voornoemd rijksmonument). Aan het klooster komt een einde in 1713 waarna het als buitenplaats wordt bewoond door wisselende eigenaren. In 1870 wordt het op initiatief van twee artsen, Dr. E. van den Bogaert en Dr. L. Pompe van het Geneeskundig Gesticht Reinier van Arkel in Den Bosch, aangekocht en uitgebreid tot een geneeskundig gesticht voor de verpleging en behandeling van psychiatrische patiënten. Zij stichten de 'Maatschappij tot Verpleging van Krankzinnigen op het land', met een in den beginne commerciële werkwijze maar later, in 1916, voortgezet als

een Vereniging zonder winstdoel. Overeenkomstig de denkbeelden van die tijd wordt gekozen voor een situering op het platteland, daar verblijven en werken in de frisse lucht heilzaam wordt geacht. Sinds 1870 is de verpleging in Coudewater toevertrouwd aan de Broeders van het Instituut voor Goede Werken voor de mannelijke patiënten en aan de Zusters van Barmhartigheid voor de vrouwelijke patiënten. Beide congregaties hadden hun hoofdzetel in het Belgische Ronse. Ten gevolge van een lang slepend conflict met het bestuur verlaten de broeders Coudewater in 1919 waardoor het een psychiatrisch ziekenhuis wordt met uitsluitend vrouwelijke verpleegkundigen en vrouwelijke patiënten. De laatste zusters verlaten Coudewater in 1985.

Omschrijving.

Het terrein van Coudewater beslaat een nagenoeg vierkant grondplan dat wordt begrensd door de Peter de Gorterstraat in het noorden, de Berlicumseweg in het westen, het moderne sportpark Coudewater in het oosten en de Grote Wetering (tevens gemeentegrens van Den Bosch en Sint- Michielsgestel) in het zuiden. De gebouwen liggen in een landschappelijk aangelegde tuin, oorspronkelijk slechts begaanbaar via enkele toegangswegen (waaronder de Oude Berlicumseweg) maar sinds circa 1940 via een uitgebreid wegensysteem ontsloten. Ze zijn rondom het oude hoofdgebouw gegroepeerd. De voormalige directeurswoning (later paviljoen De Wetering) ligt evenals het voormalige patiëntenpaviljoen De Loofert nog steeds op een vrij landelijk aandoende locatie ten zuiden van het oude hoofdgebouw nabij de Oude Berlicumseweg en enkele met de Grote Wetering in verbinding staande waterlopen. Het paviljoen Milla de Campen ligt meer ten noordwesten van het oude hoofdgebouw en is dit landelijke karakter enigszins kwijtgeraakt doordat het in de loop der tijd - vanwege de ligging nabij de belangrijkste aanvoerwegen- is omgeven door nieuwbouw. Ten noorden van het hoofdgebouw is het kloostercomplex gebouwd. De komst hiervan maakte wijzigingen in de ontsluiting van het terrein noodzakelijk. Enigszins afgescheiden van de rest vinden we in de noordoosthoek de begraafplaats van Coudewater waarop de twee grafmonumenten van de stichters van het psychiatrisch centrum.

Waardering.

Het complex is van algemeen belang. Het bezit cultuurhistorische waarden als bijzondere uitdrukking van de in de negentiende en twintigste eeuw deels samenvallende ontwikkelingen binnen de geestelijke gezondheidszorg en de rooms-katholieke emancipatie -in casu de Congregatie van de Broeders van het Instituut voor Goede Werken en de Congregatie van Zusters van Barmhartigheid- voor bestemming, verschijningsvorm, bedrijfsmatige opzet en locatie; daarnaast in het geval van de graven tevens van een sociale ontwikkeling. Daarnaast heeft het complex cultuurhistorische waarde vanwege de grote diversiteit aan typologieën die alle tezamen een zeer compleet beeld geven van een karakteristiek maar in de tijd steeds veranderend psychiatrisch complex. Het bezit architectuur- en kunsthistorische waarden vanwege het exemplarische belang van de stijldiversiteit voor de architectuurgeschiedenis. Daarnaast vanwege de hoogwaardige esthetische kwaliteiten van de architectonische ontwerpen in combinatie met het bijzondere materiaalgebruik en de zeer gedetailleerde ornamentiek, deels in de interieurs en, in het geval van de kloosterkapel, van de inventaris.

Het complex bezit ensemblewaarde als essentieel onderdeel van een historisch gegroeid ensemble in de geestelijke gezondheidszorg. Daarnaast bezit het ensemblewaarden vanwege de situering op een plek buiten de kern van Rosmalen met een landelijk karakter en als markant onderdeel van de historische bebouwing aan de P. de Gorterstraat en de Berlicumseweg. Het complex is van belang wegens de gaafheid van de architectonische hoofdvormen en grote delen van de interieurs evenals de herkenbaar bewaard gebleven oorspronkelijke opzet in een landschappelijke situering. Verder wegens de zeldzaamheid van een als uitgebreid complex bewaard gebleven

ensemble, in casu bestaande uit het hoofdgebouw, de voormalige directeurswoning, de voormalige damesvilla (paviljoen De Loofert), de voormalige herenvilla (paviljoen Milla de Campen), het voormalige klooster met kloosterkapel en twee grafmonumenten.

Monumentnummer*: 32717

Status: rijksmonument
Inschrijving register*: 17 oktober 1973
Kadaster deel/nr: 3931/73

Complexnummer

522391

Complexnaam

Complex Coudewater

Woonplaats*

Rosmalen

Gemeente*

's-Hertogenbosch

Provincie*

Noord-Brabant

Straat*

Berlicumseweg

Nr*

8

Toev.*

G

Postcode*

5248 NT

Woonplaats*

Rosmalen

Situering

Locatie

Kadastrale gemeente*

Rosmalen

Sectie*

D

Kad. object*

Appartement

Grondperceel

3011

Rijksmonumentomschrijving**

Coudewater. PSYCHIATRISCHE INRICHTING EN KLOOSTER. Kern van de gebouwen is een 17e-eeuws kloostergebouw met dakruiter en zadeldak met leien bekleed; de voorgevel daarvan thans gebosseerd gepleisterd in de stijl die omstreeks 1860-'70 gangbaar was. Te weerszijden met 18e-eeuwse vleugels verlengd.

Hoofdcategorie

Cultuur, gezondheid en wetenschap

Subcategorie

Sociale zorg, liefdadigheid

Functie

Monumentnummer*: 522392

Status: rijksmonument
Inschrijving register*: 10 augustus 2001
Kadaster deel/nr: 15789/17

Monumentnaam**

Coudewater

Complexnummer

522391

Complexnaam

Complex Coudewater

Woonplaats*

Rosmalen

Gemeente*

's-Hertogenbosch

Provincie*

Noord-Brabant

Straat*

Berlicumseweg

Nr*

10

Toev.*

Postcode*

5248 NT

Woonplaats*

Rosmalen

Situering

Locatie

Kadastrale gemeente*

Rosmalen

Sectie*

D

Kad. object*

Appartement

Grondperceel

3011

Rijksmonumentomschrijving**

Inleiding.

Nabij de Oude Berlicumseweg op een vrij landelijk aandoende locatie ten zuiden van het oude hoofdgebouw gelegen voormalige DIRECTEURSWONING met omliggende siertuin en waterloop. Het vrijliggende pand werd in 1882 gebouwd in Chaletstijl als woonhuis van de toenmalige directeur van Coudewater.

De woning werd later een paviljoen voor patiënten ('De Wetering') en wordt thans als kantoor gebruikt. Uitwendig op onderdelen gewijzigd; inwendig gemoderniseerd alhoewel de oorspronkelijke indeling grotendeels bewaard is gebleven. Het inwendig verbouwde koetshuis valt buiten de bescherming.

Omschrijving.

Gedeeltelijk onderkelderd tweelaags bakstenen pand met kapverdieping onder een met uit Duitsland afkomstige - van mulden en ruitpatronen voorziene- pannen gedekt afgeplat schilddak met aankappende zadeldaken, alle met groot overstek in Chaletstijl. Bakgoten, dakoverstekken met windveren en houten stijl- en regelwerk op decoratief gesneden houten klossen. Het grondplan beschrijft een Grieks kruis met in de oksel van achtergevel en linker zijgevel een drielaags traptoren als bediendenopgang onder een met leien in Maasdekking gedekt tentdak met overstek. In de oksel van achtergevel en rechter gevel zoals aan de rechter gevel een ligterras op ijzeren kolommen

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

uit de jaren zestig van de twintigste eeuw. Het in kruisverband gemetselde muurwerk wordt verlevendigd door het decoratief gebruik van andere kleuren baksteen in onder meer de topgevels, verder door speklagen en tandlijsten. Veelal versoberde, vaak T-vormige schuifvensters, rechtgesloten onder decoratieve strekken of rondbogen. Verder rondboogvensters in de topgevels en diverse oculi in de zijgevels. Vensters grotendeels met hardstenen afzaten. Voorgevel van vijf traveeën als enige met twee aankappende zadeldaken, aan de overige gevels één zadeldak. Middentravee met inpandige entree met van siersmeedijzeren rooster voorziene enkelvoudige beglaasde paneeluur en bovengelegen loggia, beide afgezet met rondbogen op uitkragend metselwerk. Linker gevel, met deels gekoppelde vensters, overeenkomstig gedetailleerd. Hetzelfde geldt voor de achter- en rechtergevel met een recentelijk ingrijpend gewijzigde onderbouw.

Van het interieur, met centraal gelegen hal en tegen de linker gevel gesitueerd trappenhuis, zijn o.a. vermeldenswaard: originele kelder met troggewelf en voorraadvakken; hal met marmeren vloer; trap met balusters, originele kapverdieping met houten spanten.

Waardering.

De voormalige directeurswoning is van algemeen belang. Het object bezit cultuurhistorische waarden als bijzondere uitdrukking van de ontwikkelingen binnen de geestelijke gezondheidszorg in de negentiende en twintigste eeuw wat betreft bestemming, verschijningsvorm en bedrijfsmatige opzet. Daarnaast vanwege het belang van de woning met traptoren voor de typologische ontwikkeling van het herenhuis.

Het object bezit architectuurhistorische waarden wegens de hoogwaardige esthetische kwaliteiten van het ontwerp en de bijzondere ornamentiek in met name de kappen. Het object bezit ensemblewaarden als essentieel onderdeel van een historisch gegroeid psychiatrisch complex. Daarnaast vanwege de situering op het terrein van Coudewater zelf in de onmiddellijke nabijheid van de overige objecten en als markant onderdeel van de historische bebouwing aan de Berlicumseweg.

Het object is van belang wegens de gaafheid van de architectonische hoofdvorm en elementen van het interieur en de bewaard gebleven oorspronkelijke opzet in een landschappelijke setting met belendend koetshuis. Tenslotte vanwege de in Nederland zeer zeldzame Duitse dakpannen.

Hoofdcategorie

Woningen en woningbouwcomplexen
Uitvaartcentra en begraafplaatsen

Subcategorie

Dienstwoning(K)
Begraafplaats en -onderdelen

Functie

Direkteurswoning
Grafmonument

Monumentnummer*: 522393

Status: rijksmonument
Inschrijving register*: 10 augustus 2001
Kadaster deel/nr: 15789/17

Monumentnaam**

Coudewater

Complexnummer

522391

Complexnaam

Complex Coudewater

Woonplaats*

Rosmalen

Gemeente*

's-Hertogenbosch

Provincie*

Noord-Brabant

Straat*

Berlicumseweg

Nr*

12

Toev.*

Postcode*

5248 NT

Woonplaats*

Rosmalen

Situering

Locatie

Kadastrale gemeente*

Rosmalen

Sectie*

D

Kad. object*

Appartement

Grondperceel

3011

Rijksmonumentomschrijving**

Inleiding

Nabij de Oude Berlicumseweg op een vrij landelijk aandoende locatie ten zuiden van het oude hoofdgebouw gelegen voormalige VILLA voor dames, later genoemd PAVILJOEN De Loofert, met omliggende siertuin en waterloop. Thans kantoor. Het uit 1903 daterende pand is opgetrokken in Neo-Renaissance stijl. Oorspronkelijk verzorgden de Zusters van Barmhartigheid hier de vrouwelijke patiënten (hoofdzetel in het Belgische Ronse). De lommerrijke omgeving strookt met het toenmalige denkbeeld dat een situering op het platteland in de frisse lucht heilzaam werd geacht voor patiënten en personeel. Het paviljoen is behoudens enkele inwendige verruimingen op de begane grond (1973) vrij gaaf bewaard gebleven. Achtergevel in verband met aanbrengen brandtrap gewijzigd.

Omschrijving

Het gedeeltelijk onderkelderde, vrijstaande bakstenen paviljoen beslaat een I-vormige plattegrond en telt twee bouwlagen en een kapverdieping onder een met muldenpannen gedekt afgeplat schilddak met haaks aankappende daken op de haakse kopbouwen. Oostelijke kopbouw met zadeldak en twee topgevels, westelijke kopbouw met schilddak en een drielaagse hoektoren met afgeplat schilddak op de noordwestelijke punt. Tussen de kopbouwen aan de rechter gevel over de gehele lengte lopende terrassen, zowel op de begane grond als op de verdieping. Aan

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

de linker gevel een over de gehele lengte lopend versoberd lessenaar-afdak. Vlaamse gevels in de dakschilden aan de lange zijde. Verspringende geprofileerde goot, deels overstekend en deels opliggend, grotendeels op consoles. Het in kruisverband gemetselde muurwerk wordt verlevendigd door het gebruik van verschillend gekleurde baksteen in het trasraam, voor het opgaande metselwerk en voor siermetselwerk. Verder door mergelstenen speklagen en spekblokken en een fries onderlangs de consoles. Zeer gevarieerde, soms gekoppelde vensterpartijen, onder meer rechtgesloten vensters en deuren onder toogboog of latei, rondbogige of korfbogige vensters. Veelal schuifvensters voorzien van bovenlichten met geel kathedraalglas en kleine roedenverdeling, aanzet- en sluitstenen en afzaten van profielsteen. Voorgevel met risalerende ingang, rechtergevel met verdiepingsterras voorzien van smeedijzeren balustrade, gedragen door onderslagbalken op ijzeren profielbalk die weer wordt ondersteund door deels tegen zich verjongende bakstenen pijlers aanleunende natuurstenen halfzuilen. Terrazzo terrasvloer op de begane grond evenals voor de linker gevel. Het lessenaardak aan deze zijde steunt op houten stijlen waartussen een decoratief gesneden balustrade. Van het interieur zijn onder meer van belang: oorspronkelijke kelder met troggewelf, hal met marmeren vloer en plint, portalen met pilasters, houtsnijwerk in de trap en decoratieve balusters, paneeldeuren, toiletfontein, zwartmarmeren schouw, plafonds met stucwerk, kapverdieping met houten spanten.

Waardering

De voormalige dames-VILLA / PAVILJOEN ('de Loofert') is van algemeen belang. Het object bezit cultuurhistorische waarden als bijzondere uitdrukking van de ontwikkelingen binnen de geestelijke gezondheidszorg in het begin van de twintigste eeuw voor wat betreft bestemming, verschijningsvorm en situering; daarnaast als uitdrukking van de ontwikkeling van de Congregatie van de Zusters van Barmhartigheid. Het object bezit architectuurhistorische waarden wegens de esthetische kwaliteiten van het ontwerp, de bijzondere ornamentiek in met name de terrassen en de afwisselende detaillering in met name de vensterpartijen.

Het object bezit ensemblewaarden als essentieel onderdeel van een historisch gegroeid ensemble in de geestelijke gezondheidszorg. Daarnaast als markant onderdeel van de historische bebouwing aan de Berlicumseweg. Verder vanwege de historische functioneel-ruimtelijke relatie met de omliggende groenvoorzieningen, wegen en waterloop. Het object is van belang wegens de gaafheid van de hoofdvorm en vele elementen van het interieur en de bewaard gebleven oorspronkelijke opzet in een landschappelijke setting met terrassen en gazons.

<i>Hoofdcategorie</i>	<i>Subcategorie</i>	<i>Functie</i>
Sport, recreatie, vereniging en horeca	Sport en recreatie	Paviljoen
Sport, recreatie, vereniging en horeca	Sport en recreatie	Paviljoen
Religieuze gebouwen	Klooster, kloosteronderd	Klooster

Monumentnummer*: 524982

Status: rijksmonument
Inschrijving register*: 10 augustus 2001
Kadaster deel/nr: 15789/17

Monumentnaam**

Coudewater

Complexnummer

522391

Complexnaam

Complex Coudewater

Woonplaats*

Rosmalen

Gemeente*

's-Hertogenbosch

Provincie*

Noord-Brabant

Straat*

Berlicumseweg

Nr*

8

Toev.*

Postcode*

5248 NT

Woonplaats*

Rosmalen

Situering

Bij

Locatie

Kadastrale gemeente*

Rosmalen

Sectie*

D

Kad. object*

Appartement

Grondperceel

3014

Rijksmonumentomschrijving**

Inleiding.

Enigszins afgescheiden van de rest vinden we in de noordoosthoek van het terrein de begraafplaats van Coudewater, toegankelijk via een smeedijzeren vleugelhek tussen bakstenen pilaren. Pontificaal op de as van het middenpad twee achter elkaar gesitueerde GRAFMONUMENTEN van de stichters, waarin hun vrouwen later zijn bijgezet. Aan weerszijden voornamelijk zustersgraven. Het graf van Van den Bogaert vertoont invloeden van het Eclecticisme en stamt uit 1880; het graf van Pompe, een Neo-renaissancistisch ontwerp, dateert uit 1901. De witmarmere plaquettes ter nagedachtenis aan hun echtgenotes zijn toegevoegd in respectievelijk 1899 en 1908. Dr. E. van den Bogaert en Dr. L. Pompe, voorheen verbonden aan het Geneeskundig Gesticht Reinier van Arkel in Den Bosch, waren de initiatiefnemers voor Coudewater en hebben de psychiatrische inrichting in 1870 gesticht.

Omschrijving.

Het graf van Van den Bogaert bestaat uit een lage, licht oplopende hardstenen graftombe op rechthoekig grondplan. Symmetrisch. Overstekende dekplaat, omrand met lijst sierlijk gebeitelde florale motieven. Epitaaf: 'HULDE AAN DR. E.A.P. VAN DEN BOGAERT / STICHTER / EN / EERSTE GENEESHEER DIRECTEUR / DER / GENEESKUNDIGE INRICHTING / COUDEWATER [...]'.
[...]

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

Op het graf van Pompe staat een smal hardstenen grafmonument op een rechthoekige plattegrond. Het is symmetrisch en frontaal gericht en rijst hoog op waarbij het door versnijdingen en verjongingen steeds smaller wordt. Bekroning met ezelsrug. Plaquette met epitaaf aan de voorzijde: 'DR. L. TH. POMPE / MEDE OPRICHTER / VAN HET GESTICHT / COUDEWATER [...]', bekroond met een guirlande en een kruisvorm waartussen florale decoraties.

Waardering.

Het tweetal grafmonumenten is van algemeen belang. Het bezit cultuurhistorische waarden als bijzondere uitdrukking van de herinneringscultus ter nagedachtenis aan de stichters van Coudewater; als bijzondere uitdrukking van de grafcultuur binnen de geestelijke gezondheidszorg; als uitdrukking van de rooms-katholieke emancipatie. Het bezit tezamen met de rest van de begraafplaats en de overige tot Coudewater behorende objecten ensemblewaarden als essentieel onderdeel van een historisch gegroeid ensemble in de geestelijke gezondheidszorg.

Daarnaast vanwege de situering op een plek in de noordoostelijke hoek van het terrein, verbonden met de verdere uitleg van het complex en verder als markant onderdeel van de historische bebouwing aan de P. de Gorterstraat. Het is van belang wegens de gaafheid.

Hoofdcategorie

Uitvaartcentra en begraafplaatsen

Subcategorie

Begraafplaats en -onderdelen

Functie

Begraafplaats

Monumentnummer*: 524983

Status: rijksmonument
Inschrijving register*: 10 augustus 2001
Kadaster deel/nr: 15789/17

Monumentnaam**

Coudewater

Complexnummer

522391

Complexnaam

Complex Coudewater

Woonplaats*

Rosmalen

Gemeente*

's-Hertogenbosch

Provincie*

Noord-Brabant

Straat*

Berlicumseweg

Nr*

8

Toev.*

B

Postcode*

5248 NT

Woonplaats*

Rosmalen

Situering

Locatie

Kadastrale gemeente*

Rosmalen

Sectie*

D

Kad. object*

Appartement

Grondperceel

3011

Rijksmonumentomschrijving**

Inleiding

De VILLA voor heren, later genoemd PAVILJOEN Milla de Campen, ligt in de noordwestelijke hoek van het terrein. De grote geterrasseerde siertuin aan de westzijde geeft nog een indruk van de oorspronkelijk zeer landelijk aandoende locatie. Het paviljoen, nog steeds als zodanig in gebruik, is nu omgeven door nieuwbouw en parkeerplaatsen. Het uit 1910 daterende pand is opgetrokken in Neo-Renaissance stijl. Aanvankelijk sliepen en werkten de Broeders van het Instituut voor Goede Werken hier (hoofdzetel in het Belgische Ronse). Zij verzorgden de mannelijke patiënten. Ten gevolge van een conflict met de leiding verlieten zij Coudewater in 1919 waarna de Zusters van Barmhartigheid het paviljoen betrokken. De lommerrijke westzijde strookt nog met het toenmalige denkbeeld dat een landelijke omgeving en frisse lucht heilzaam werd geacht voor patiënten en personeel. Het paviljoen is inwendig herhaaldelijk ingrijpend gewijzigd. Dit illustreert de in de loop der tijd veranderende ideeën omtrent het wonen binnen psychiatrische centra: het leven in grote groepen, gehuisvest in grote paviljoens, maakt plaats voor kleinere groepen in aangepaste paviljoens of in zelfstandige wooneenheden elders op het terrein. Uitwendig vallen vooral de aangebouwde serre aan de westgevel (1961) en de uitbreiding aan de noordgevel (1962) op.

Omschrijving

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

Het gedeeltelijk onderkelderde, vrijstaande bakstenen paviljoen beslaat een nagenoeg L-vormige plattegrond en telt twee bouwlagen en een kapverdieping onder een met leien in Maasdekking gedekt samengesteld dak, bestaande uit een afgeplat schilddak met noklijsten over het hoofdvolume en loodrecht hierop gelegen schilddaken op de projecterende haakse kopbouwen en een projecterende overhoekse bouw. Aan de overhoekse bouw grenst aan de zuidwestzijde een octogonale drielaags traptoren met ui-spits. In de inham over de gehele lengte van de westgevel op de verdieping een ligterras met gietijzeren kolommen. Ook aan de noordgevel een ligterras met dito kolommen en zich verjongende bakstenen pijlers. Verder aan deze gevel tussen het terras en de overhoekse bouw een eenlaags uitbouw onder lessenaardak. In de dakschilden diverse Vlaamse gevels en gezwenkte topgevel, alle met aankappende zadeldaken en bekroond met boogfronton, en enkele oogvensters. Overhoekse bouw met Vlaamse gevel onder plat. Het in kruisverband gemetselde muurwerk wordt verlevendigd door het gebruik van verschillend gekleurde baksteen voor het trasraam en het opgaande metselwerk, verder rode (geprofileerde) verblendsteen, hardsteen, mergelstenen speklagen en spekblokken voor detaillering. Klossen van de goot opgenomen in een gedeeltelijk omlopend boogfries. Gevarieerde, soms gekoppelde vensterpartijen, onder meer segmentbogige, rondbogige of rechtgesloten vensters onder toog of latei, meestal voorzien van valramen met geel kathedraalglas en kleine roedenverdeling in het bovenlicht en verder met natuurstenen aanzet- en sluitstenen en hardstenen afzaten. Westgevel met geaccentueerde, met natuursteen omzoomde en met decoratieve sluitsteen bekroonde entree in de traptoren, noordgevel overeenkomstig gedetailleerd. Overige gevels soberder uitgevoerd in dezelfde vormtaal. Van het interieur zijn vermeldenswaard: oorspronkelijke kelder met tongewelf, marmeren plint op de begane grond en kapverdieping met originele houten spantconstructies.

Waardering

De voormalige heren-VILLA / PAVILJOEN ('Milla de Campen') is van algemeen belang.

Het object bezit cultuurhistorische waarden als bijzondere uitdrukking van de ontwikkelingen binnen de geestelijke gezondheidszorg in het begin van de twintigste eeuw wat betreft bestemming, verschijningsvorm, interne organisatie en situering; daarnaast als uitdrukking van de ontwikkeling van de Congregatie van de Broeders van het Instituut voor Goede Werken en de Zusters van Barmhartigheid. Verder is het in cultuurhistorisch opzicht waardevol vanwege het belang van de typologie voor de ontwikkeling van patiëntenpaviljoens. Het object bezit architectuurhistorische waarden wegens de esthetische kwaliteiten van het ontwerp, de bijzondere ornamentiek in met name de kopgevels, traptoren en terrassen en de afwisselende detaillering. Het object bezit ensemblewaarden als essentieel onderdeel van een historisch gegroeid ensemble in de geestelijke gezondheidszorg. Daarnaast als markant onderdeel van de historische bebouwing aan de Berlicumseweg. Verder vanwege de historische functioneel-ruimtelijke relatie met de omliggende groenvoorzieningen en wegen. Het object is van belang wegens de bewaard gebleven oorspronkelijke opzet in een landschappelijke setting met terrassen en gazons.

Hoofdcategorie

Sport, recreatie, vereniging en horeca

Subcategorie

Sport en recreatie

Functie

Paviljoen

Monumentnummer*: 524984

Status: rijksmonument
Inschrijving register*: 10 augustus 2001
Kadaster deel/nr: 15789/17

Monumentnaam**

Coudewater

Complexnummer

522391

Complexnaam

Complex Coudewater

Woonplaats*

Rosmalen

Gemeente*

's-Hertogenbosch

Provincie*

Noord-Brabant

Straat*

Peter de Gorterstraat

Nr*

1

Toev.*

F

Postcode*

5248 NS

Woonplaats*

Rosmalen

Situering

Locatie

Kadastrale gemeente*

Rosmalen

Sectie*

D

Kad. object*

Appartement

Grondperceel

3011

Rijksmonumentomschrijving**

Inleiding.

Ten noorden van het hoofdgebouw gelegen kloostercomplex, bestaande uit het voormalige KLOOSTER en de bijbehorende KLOOSTERKAPEL. In opdracht van het bestuur van Coudewater bouwde de uit Haarlem afkomstige architect Jos Bekkers tussen 1938 en 1940 het kloostercomplex in een Traditionalistische stijl met elementen van het Zakelijk Expressionisme en de Neo-Gotiek. Het werk werd voor f 152.000,-- uitgevoerd door aannemer Jac. van Dun uit Den Bosch.

Gedenksteen bij de ingang: 'Julus A. Kortenhorst 1938' (een achterkleinzoon van de stichter van Coudewater). Het klooster werd om diverse redenen gebouwd. In de jaren dertig groeide het aantal patiënten en was er een tekort aan verplegend personeel. Omdat het ledental van de Congregatie van de Zusters van de Barmhartigheid (Ronse) toenam konden meer zusters naar Coudewater worden gestuurd. Zij zouden worden gehuisvest in een nieuw klooster. Bovendien hoefden de reeds op Coudewater verblijvende zusters dan niet meer in de paviljoens van de patiënten te wonen. Dit is een kenmerkende ontwikkeling in de Nederlandse psychiatrische centra. Ook elders trok het verplegend personeel weg uit de onderkomens van patiënten. Daarnaast deed de onder invloed van de oorlogsdreiging ontstane angst voor geldontwaarding het bestuur besluiten dat het zinvol was om het aanwezige kapitaal in gebouwen te steken. De oorspronkelijk in steen geplande overkapping is wegens bezuinigingen in hout

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

uitgevoerd.

Het kloosterdeel werd tot in 1985 bewoond door de Zusters van Barmhartigheid. Daarna is het bij een verbouwing tot patiëntenpaviljoen in- en uitwendig aangepast en deels gemoderniseerd. De kloosterkapel is grotendeels bewaard gebleven. Het vloerniveau aan de buitenzijde is opgehoogd om kapel en klooster voor rolstoelers beter toegankelijk te maken.

Omschrijving.

Het gedeeltelijk onderkelderde vrijstaande bakstenen complex beslaat een nagenoeg carrévormig grondplan en telt twee bouwlagen en een kapverdieping onder een met geglazuurde verbeterde Hollandse pannen gedekt omlopend samengesteld dak met verspringende noklijn. De voor-, linker- en achtervleugel, gesitueerd om een binnentuin, vormen het kloosterdeel; in de rechtere vleugel bevindt zich de kapel. Het met terugliggende voeg in Noords kettingverband gemetselde muurwerk is sober uitgevoerd. In het kloosterdeel merendeels houten kozijnen met openslaande ramen waarboven uitzetramen, op de verdieping iets kleiner dan op de begane grond, onder rollagen met afzaten van keramische tegels. In het kapeldeel en de tot de kapel behorende (dienst-) ruimten stalen kozijnen met kleine roedenverdeling en voorzien van, deels gebrandschilderd, glas-in-lood in een veelvoud aan vormen: de veelvuldig (ook in het kloosterinterieur) voorkomende, voor de bouwtijd karakteristieke spitsboogachtige vensters met een reeds aan de voet ingezette krommende lijn (als een kruising tussen spitsboog en parabool), hoge smalle spleetvensters, rechthoekig, lancetvormig of ovaalvormig met spitse einden.

Voorgevel met verspringende nok- en rooilijn. Voormalig klooster in het linker gedeelte van zestien vensterassen, met een rijk gedecoreerde entree met Art Déco lantaarns in een risalerende middenpartij met tuitgevel en aankappend zadeldak met lagere noklijn. In het rechter gedeelte de kapel met nevenruimten. Vooruitstekende tuitgevel met driedelig open ingangsportiek van gekoppelde spitsbogen zoals voornoemd, geflankeerd door glas-in-loodvensters en muurtjes met Art Déco lantaarnpalen. In de geveltop drie klimmende lancetvensters bekroond met een kruis. Terugliggende ingang met dubbele houten deur waarboven tympaan met gepolychromeerde keramische voorstelling. Aan weerszijden gebrandschilderde glas-in-loodramen. Linker zijgevel van achttien vensterassen behoort bij het voormalige kloostergedeelte. Vensterpartijen zoals voornoemd. Rechts een oorspronkelijke en een later (in stijl) toegevoegde driezijdige erker. Achtergevel met aan de noordelijke hoek een overstekende uitbouw met dakkapel onder plat. In de oksel eenlaags aanbouw onder plat. Gevelopeningen licht versoberd. Aan de zuidelijke hoek diverse eenlaags uitbouwen achter de kapel (sacristie en nevenruimten).

In de rechter zijgevel de kloosterkapel. De plattegrond herinnert aan een kruiskerk met rechtgesloten armen onder zadeldaken met aan weerszijden van het schip zes van voornoemde karakteristieke vensters voorziene tuitgevels met aankappende zadeldaken. Op de viering een zware octogonale toren met koperen spits. In de rechter transeptarm bevond zich oorspronkelijk de 'dokterskapel' (nu devotiekapel). De linker transeptarm, de voormalige 'zusterskapel', is grootschalig ontworpen omdat deze ruimte oorspronkelijk plaats moest bieden aan zeventig zusters (in 1986 bij de verbouwing tot pastoraal centrum door een grote wand van de kapel afgescheiden). De absis is rechtgesloten; in het uitwendige muurwerk een groot kruis, gevormd door teruggelegen metselwerk. In de oksel van schip en rechter transept een portaal met gepolychromeerd keramiekwerk in het tympaan. De eenbeukige ruimte wordt inwendig overwelfd door een steil spitsboogvormig tongewelf met houten cassettenplafond. Grote, tot de nok oprijzende spitse gordelbogen geleden de ruimte. De galerijen aan weerszijden van het schip (ontstaan door

doorgangen te creëren in de haakse muren van de aankappende topgevels) geven het idee van een driebeukige opzet. Lichte gele baksteen wordt afgewisseld met donkergeel geglazuurde baksteen in de onderste zones. Van het interieur van de kapel zijn onder meer van belang: vloer met tegels uit Solnhofense steen uit Beieren; deels gebrandschilderde glas-in-loodramen, onder meer in het priesterkoor, in de voormalige dokterskapel (Henri Schoonbrood 1941), bij het ingangsportaal (Ten Bosch 1947) en aan weerszijden van de hoofdtoegang; gepolychromeerd keramisch tympaan boven hoofdingang aan de binnenzijde; muurschilderingen op de zijmuren van het voormalige linker transept (Jan Dijker, Moergestel, vanaf 1944) en een voor de tijd vrij moderne luchtverwarmingsinstallatie in de kelder met ondergronds kanalenstelsel, afkomstig uit de Electro Motoren Fabriek te Dordrecht. Van de inventaris o.a. zijn vermeldenswaard: originele marmeren altaar met accessoires (1940) en kerkmeubilair; rijk gedecoreerde -deels versoberde- koperen plaquettes en altaarkruis (Jan Kriege, Woerden 1940); H. Hartbeeld en Mariabeeld (C. Smout, Amsterdam 1940) en een hongerdoek (Jacques Chéry, 1928). Om de binnentuin van het klooster loopt een eenlaags kloostergang met aanliggende kamers aan de buitenzijde en spitsbogen aan de tuinzijde. De linkervleugel is versoberd door een over de gehele lengte aangebouwde serre. Van het interieur van het klooster zijn o.a. vermeldenswaard: vloertegels als voornoemd; het gebruik van groene baksteen naast lichtgele en donkergeel geglazuurde baksteen; karakteristieke stalen ramen (deels voorzien van gebrandschilderd glas-in-lood) met kleine roedenverdeling als voornoemd maar hier met groene keramische vensterbanktegels; muurschilderingen van J. Schoonbrood (o.a. 1947); originele kapverdieping met houten spantconstructies.

Waardering.

Het klooster met bijbehorende kloosterkapel is van algemeen belang. Het object heeft cultuurhistorische waarden als bijzondere uitdrukking van de ontwikkeling van de Congregatie van de Zusters van Barmhartigheid; als bijzondere uitdrukking van de ontwikkelingen binnen de geestelijke gezondheidszorg in de jaren dertig van de twintigste eeuw; als bijzondere uitdrukking van de crises en oorlogsdreiging in de jaren dertig. Verder bezit de kloosterkapel cultuurhistorische waarde vanwege het belang van het type voor de typologische ontwikkeling van kloosterkapellen. Het object heeft architectuur- en kunsthistorische waarde vanwege de esthetische kwaliteiten van het architectonisch ontwerp in combinatie met de verzorgde detaillering en de bijzondere ornamentiek in de interieurs en de inventaris van de kapel. Het object bezit ensemblewaarden als essentieel onderdeel van een historisch gegroeid ensemble in de geestelijke gezondheidszorg en als markant onderdeel van de historische bebouwing op het terrein van Coudewater. Het object is van belang wegens de gaafheid van de hoofdvorm en grote delen van de interieurs evenals de herkenbaar bewaard gebleven oorspronkelijke opzet in een landschappelijke omgeving.

Hoofdcategorie

Religieuze gebouwen

Subcategorie

Kapel (F)

Functie

Kapel(F1)